վրայ։ Միաքս ինկաւ բանաստեղծին ասածն Երասխի համար.

Էլ չի խօսեց Արաքսը, յորմանք տուեց ահագին
Օղակ օղակ ձի պէս յառաջ ոստաց մնեգին։

(Շաբոնիէլի։) Կ. ՏՈՒՐՈՆԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

ԳԵՏՆԿ

Արծաթաճանանչ ու վրճիտ գետակ,
Սահիս անդադար կարկաչով՝ շիտակ ...
Խորհիմ ու խորհիմ, յեզերդ նստած լուռ,
Ուստի՞ գաս արդեօք, եւ կ'երթաս դէպ ո՞ւր։

"Ծայրերուն կու գամ գոգէն եւ՝ մրմին,
Քալեմ վրրայէն ծաղկին ու մամրին.
Երեսիս վերայ ճեմի անդադար
Երկնից կապուտակ զուարթագոյն նրկար։

"Եմ զբաւարթագին, տղայամիտ դեռ
Մրդէ զիս յառաջ, ո՞ւր՝ զայն չեմ գիտեր։
Զիս վախուտ ու ցից կոչողն ի քարէ
Նա է որ կարծեմ զիս հեշտիւ վարէ։,,

Կեօթէ։ Թրգմ. Ե. Տ.

ՍԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

Ե. Թ. Գայսեան, Առաջին միմունք, 1885—1888։ Կ. Պոլիս, 1889։ 8° բովանդակը 163 էջ։

Հեղինակն այս գրութիւնը հրատարակած ատեն "ուշագրաւ երկ,, մը հրատարակելու դիտում չունի։ Բայց եւ այնպէս այսպիսի գրութեանց, որչափ դղրդն ալ ըլլան, ուշադրութիւն մը գլանալ պէտք չէ։ Ատի եւ անոի եղած ակնարկութիւնք, գրութեան մ'առաւելութիւնքն ու պակասութիւնքն ի լոյս հանելն դէթ այն արդիւնքը կ'ունենայ՝ որ յաջորդ գրութիւնք առաւել նուազմով եւ մտադրութեամբ կը յօրինուին։ "Առաջին Մրմունջք՝,, եթէ այլուստ արդեամբք բոլորովին անշնչանակ գրութիւն մ'ըլլար, այս նկատմամբ միայն իրաք ուշադրութեան արժանի էր։ Սակայն այս Մրմունջները նշանաւոր են նաեւ այնու՝ որ "Պոնտոսի տարեւոր եւ դարաւոր լռութիւնն,, առաջին անգամ իրենք կ'ընդհատեն, որով ոչ միայն մատենագրի մը լոկ, այլ եւ պոնտական հայ գաղթականութեան մատենագրութեան երախայրիքներէն են։

Երեք գլխաւոր յատկութիւնք կը պահանջուին ընդհանրապէս, որպէս զի քերթողի մի գրութիւնը համակրանաց արժանի ըլլայ։ Բնածին խանդ մը, կանոնաւոր տաղաչափութիւն կամ թէ տաղաչափական արուեստին կանոնաց պարտաւորաշաճ կիրարկութիւն եւ ընտիր ու վսեմ լեզու։ առանք են այս երեք գլխաւոր յատկութիւնները։ Բանաստեղծի մ'ամենահարկաւորն է ուիւնը կամ կենդանի պատկերացում նիւթոյն։ ապէպն ասելոյ բնածին ձիրք մն է։ Կարելի է բնականապէս զարգացընել այս ձիրքը, բայց ճշմարիտ է միշտ նաեւ այն առածը՝ թէ Բանաստեղծը կը ծնանի։ Բայց չէ այսպէս տաղաչափութիւնն ու լեզուն, զորոնք նաեւ բանաստեղծը պիտի սորվի եւ որոնց օրէնքները պիտի յարգէ, եթէ կ'ուզէ որ իւր գրութիւնը տեւական յարգ ունենայ։ Թէ Ե. Թ. Գայսեան արդեամբք բանաստեղծական ձիրք ունի, կը վկայէն իւր "Առաջին Մրմունջք,,։ Քաջ տաղաչափ է, կանոնաւոր լեզու մը (յընդհանուրն խաչերով) կը գործածէ, բայց տեղ տեղ ալ կը գայթէ։ Այս երկու մասերն ուրեմն կարօտ են քննութեան մը, որպէս զի ցիրուցան գտնուած թերութիւնք ի մի ամփոփուելով՝ հեղինակին ապագայ գրութիւնքն աւելի կատարելագոյն ըլլան։

Ա. Տաղաչափական արուեստն որչափ հարկաւոր է բանաստեղծի մը, նոյնչափ ալ գժուար։ Կանոնաւոր, անբռնազբօսիկ, ասկուն եւ միանգամայն կենդանի տաղեր ամէն ազգաց մէջ ցանցառ են, բայց ի մեզ ցանցառագոյն։ Ե. Թ. Գայսեանի տաղերը յայսմ մասին կրնան իբրեւ օրինակ առնուիլ։ Այն ասկաւ թերութիւնք, որոնք մերթ ընդ մերթ կը նշմարուին ինչ ինչ տաղերու մէջ, չեն կրնար բովանդակ գրութեան յարգը նուազեցընել։

Հայերէն տաղաչափութեան մէջ յայտնի է որ հատածաչէրքը շեշտեալ բառ մը միայն կրնայ կազմել։ Ցայսմ մասին լաւ մտադիր եղած է հեղինակը։ ուստի եւ լոկ անուշագրութեան արդիւնք պէտք է համարիլ, երբ քանի մը տեղ ինչ, որ, թէ, ան եւ նմաններն իբրեւ շեշտեալ կը նշմարուին[1]։ Բայց մանաւանդ բառի մը վերջը դրուած ը չի կրնար շեշտուիլ, վասն զի ամբրդ՝ եւ ոչ թէ ամբրդ՝ կը շեշտենք[2]։ եւ երբ այսպիսի բաներ ը դրեն եռաբդ ձայնաւորը մը յաջորդէ, տաղաչափութեան մէջ անհնարելի վրիպակ մը պէտք է համարիլ[3], որուն կարգն է նաեւ մը իբրեւ շեշտեալ գործածելը։

Արդի լեզուին մէջ Նախադասութեան մ'անդամոց շարադասութիւնն ըստ բաւականի ազատ է։ Այս ազատութեան սահմանն ընդարձակագոյն է բնականապէս տաղաչափութեան մէջ։ Բայց նաեւ հոս պէտք կայ զգուշութեան, որ բովանդակ տողը խրթին կամ դէմ անբնական շրջմանց կոյտ մը

[1] Այսպիսի են հետեւեալ տողերը.

Էջ 14, 32. Թէ գազկասի հոգաձիս մի գոգդոլուն տեբու էր։
Էջ 21, 6. Ու լըռէին առ. վայր ինչ։
Էջ 24, 2. Զի սա նրման է ծաղկանց, ոչ՝ ոգեբնաբար։
Էջ 30, 17. Եւ որը բաղդին աեւ գիշերին խորքն ձէն։
Էջ 87, a, 36. Ի՞աՀԵ՞ Է՞Ը՝ ջըլար ԻՒՒ։
Էջ 33, a, 11. Հոգեակնն որ գիրուկ վերջ։
Էջ 33, b, 10, 11. Ծաղիկ մ'կը որ խամրեցաւ։
Ցաղիկ մ'կը որ ցնդեցաւ։

[2] Էջ 71, 13. Գամ միաՀՐ՝ ունայնութիւն։
Էջ 31, 16. Եւ իւր պՏԸ՝ գոգաղին։
Էջ 40, b, 17. Ի զուր տեղ՝ կուրեքիս կրակին՝, եւայլն։

[3] Այսպիսի են հետեւեալք.

Էջ 85, b, 26. Հովանոց մը՝ ազուոր ու նոր։
Էջ 86, b, 16. Այս կաղանդը՝ ինձ ի նուէր։
Էջ 31, 21. Եւ ցերեկը՝ ՀՀ, աւաղ։
Էջ 31, 24. Ցաւոց գիրկը՝ Էր պառկած։

digitised by A.R.A.R.@